

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU: 343.82

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3\(62\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.3(62).07)

STUDIUL: INFLUENȚA ACTIVITĂȚILOR DE REINTEGRARE PSIHOSOCIALĂ ASUPRA SCHIMBĂRILOR COMPORTAMENTALE SURVENITE LA PERSOANELE DEȚINUTE

Ecaterina POPA,
doctorand ULIM, psiholog la
Penitenciarul de maximă
siguranță Galați, România
<https://orcid.org/0000-0003-3096-0582>

SUMAR

Acest articol prezintă rezultatele cercetării experimentale privind influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale la persoanele deținute. Studiul a urmărit existența diferențelor cu privire la trăsăturile de personalitate generatoare de deschidere, agreabilitate, asertivitate, nevrozism și agresivitate prin impactul activităților psihosociale asupra comportamentului deținuților aflați în mediul penitenciar. Astfel, deținuții participanți la programe de reintegrare socială au avut un nivel mai crescut de agreabilitate și un nivel scăzut de nevrotism și de agresivitate, ceea ce corelează cu eficiența programelor, dar și cu necesitatea implementării acestora pe termen mai lung.

Cuvinte-cheie: programe psihosociale, comportament, deținuți, mediul penitenciar.

Introducere. În spațiul internațional găsim numeroase studii realizate, dar niciunul nu include cumulativ variabilele care reprezintă subiectul central al cercetării de față, și anume: influența activităților de reintegrare psihosocială asupra schimbărilor comportamentale survenite la persoanele private de libertate, ele fiind cercetate separat pe acest lot de participanți. Importanța participării la programele de reintegrare socială în profunzime, luând în considerare scopul acestor programe de modificare a comportamentului în viața persoanelor deținute, a generat prezenta cercetare.

STUDY: THE INFLUENCE OF PSYCHOSOCIAL REINTEGRATION ACTIVITIES ON THE BEHAVIORAL CHANGES OCCURRING IN THE DETAINED PERSONS

SUMMARY

This article presents the results of experimental research on the influence of psychosocial reintegration activities on behavioral changes in prisoners. The study tracked the existence of differences regarding the personality traits that generate openness, agreeableness, assertiveness, neuroticism and aggressiveness through the impact of psychosocial activities on the behavior of prisoners in the penitentiary environment. Thus, the prisoners participating in social reintegration programs had a higher level of agreeableness and a lower level of neuroticism and aggression, which correlates with the effectiveness of the programs, but also with the need for their implementation in the longer term.

Key-words: psychosocial programs, behavior, prisoners, prison environment.

Mediul penitenciar reprezintă un spațiu dihotomic, penal din punct de vedere juridic, al autorității, și, nu în ultimul rând, este un câmp de forțe conturat de strategiile de influențare ale cadrelor și de cele de rezistență ale persoanelor deținute [6]. Prin derularea programelor psihosociale aplicate [4] se urmărește diminuarea nevrozismului, scăderea manifestărilor agresive în penitenciar, acumularea de informații privind propria personalitate, ceea ce va conduce la autocunoaștere și autoevaluare.

Problemele pe care le întâmpină deținuții odată cu liberarea din mediul penitenciar se amplifică, dacă există curențe în relațiile cu familia, comunitatea, precum și lipsa actelor de identitate sau a unui

loc de muncă. Discriminarea apărută în societate, reticența unor funcționari, etichetarea și marginalizarea de către comunitate/societate generează comportamente la persoanele liberate din locurile de detenție care depășesc pragul licit.

Scopul și obiectivele cercetării

Scopul lucrării este de a evalua influența activităților de reintegrare psihosocială raportat la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor aflate în detenție.

Obiectivele cercetării de constatare sunt următoarele:

1. Alcătuirea eșantionului investigației prin selectarea randomizată a deținuților, având la bază următoarele criterii: săvârșirea infracțiunilor violente, abaterile disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate și participarea la programe psihosociale desfășurate în penitenciar.
2. Măsurarea unor dimensiuni comportamentale precum: deschidere, agreabilitate, nevrotism, agresivitate și asertivitate la deținuții selectați pentru a participa la cercetare.
3. Stabilirea influenței programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale amintite mai sus prin compararea rezultatelor deținuților care au beneficiat și a deținuților ce nu au beneficiat de participarea la astfel de programe.

Metodologia cercetării

Ipotezele experimentului de constatare:

1. *Deschiderea, agreabilitatea și asertivitatea vor crește* în urma participării deținuților la programele psihosociale în comparație cu nivelul lor de *deschidere, agreabilitate și asertivitate* de dinaintea participării la programe, precum și în comparație cu deținuții care nu au participat la astfel de programe.
2. *Nevrozismul și agresivitatea vor scădea* în urma participării deținuților la programele psihosociale în comparație cu nivelul lor de *nevrozism și agresivitate* de dinaintea participării la programe, precum și în comparație cu deținuții care nu au participat la astfel de programe.

Cercetarea experimentală constatativă s-a desfășurat în perioada aprilie 2019 – aprilie 2020 în penitenciarele Tichilești și Galați și a parcurs câteva etape: clarificarea dimensiunilor pentru cercetare, selectarea instrumentelor de cercetare și constituirea eșantionului experimental; colectarea de materiale experimentale în faza incipientă

a cercetării științifice, realizată înainte ca grupul experimental să fie influențat de programele de reintegrare psihosocială; grupul experimental a fost supus programelor de reintegrare psihosocială; efectuarea analizelor datelor obținute, prelucrarea statistică, sintetizarea, compararea și interpretarea rezultatelor cercetării; coroborarea rezultatelor cu studiile de specialitate care au vizat același obiectiv al cercetării; formularea concluziilor în contextul confirmării ipotezelor cercetării și elaborarea concluziilor privind eficiența activităților de reintegrare psihosocială raportate la schimbările comportamentale survenite asupra persoanelor aflate în detenție.

Eșantionul cercetării a cuprins 120 de deținuți din penitenciarele Tichilești și Galați, care au săvârșit infracțiuni violente și abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate. Alegerea acestor deținuți a avut un caracter aleatoriu.

1. *Lotul experimental* a fost alcătuit din 60 de deținuți care au comis infracțiuni violente și abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate și care au participat la programele psihosociale.
2. *Lotul de control* a fost alcătuit din 60 de deținuți care au comis infracțiuni violente (fără abateri disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate) și care nu au participat la programele psihosociale.

În baza ipotezelor și obiectivelor cercetării, am optat pentru două metode de diagnosticare, acestea urmând să scoată în evidență cât mai pregnant variabilele vizate în cercetare.

Variabilele independente ale cercetării sunt: săvârșirea infracțiunilor violente, abaterile disciplinare în cursul executării pedepsei privative de libertate, includerea în programe psihosociale.

Variabilele dependente sunt: nivelul asertivității, nivelul agresivității, nivelul de deschidere, nivelul de nevrozism, nivelul de agreabilitate.

Metode de colectare a datelor

Pentru evaluarea personalității se consideră a fi folosite o serie de proceduri (tehnic și metode) pentru a putea identifica cum sunt și mai ales ce simt, cum gândesc și cum acționează oamenii. Astfel, pot fi evaluate prin diferite tehnici sau metode [5] caracteristicile personalității: *observația*, pentru a observa comportamentul deșinutului; *interviul*, pentru a stabili un psihodiagnostic; *analiza informațiilor* din rapoarte, istoric sau de la persoane care îl cunosc bine pe subiect; *administrarea unor baterii de teste* standardizate, construite pentru evaluarea persona-

litații etc. Din această perspectivă, „evaluarea psihologică reprezintă o examinare cuprinzătoare realizată pentru a răspunde unor întrebări specifice privind funcționarea psihologică a unui client pe o perioadă determinată de timp sau pentru prezicerea funcționării psihologice a clientului în viitor” [7, p 3].

În cercetare au fost utilizate, în acord cu categoriile de variabile vizate, următoarele instrumente pentru culegerea datelor: observația, analiza documentelor, interviul semistructurat, inventarul de date demografice, inventarul de personalitate *Big Five*, chestionarul de personalitate *Zuckerman-kuhlman* (Zkpq), inventarul de personalitate DECAS.

Procedurile de recoltare a datelor

Codul Deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică [1] enunță în articolul 14 *Principiul confidențialității și păstrării secretului profesional*: „Prin însăși natura misiunii sale, psihologul este depozitarul secretelor beneficiarului serviciilor psihologice și deținătorul informațiilor sale de natură confidențială”.

Datele colectate au fost introduse în programul de prelucrare statistică a datelor SPSS, iar în urma supunerii acestora la metoda de analiză (Testul T), au fost generate rezultate care au fost interpretate din punct de vedere psihologic. Pentru prelucrarea datelor statistice a fost utilizat *testul T* pentru eșantioane perechi și *testul T* pentru eșantioane independente. *Testul T* pentru eșantioane perechi este folosit, deoarece s-au comparat mediile unui grup care a fost testat de două ori, iar *testul T* pentru eșantioane independente se referă la compararea mediilor unor grupuri diferite.

Deținuții au fost învățați cum pot completa chestionarele, li s-a atenționat să răspundă cât mai sincer la fiecare întrebare/afirmație prezentată în scala respectivă și să țină cont că nu există răspunsuri bune sau rele, afirmații corecte sau greșite. Deținuții au primit chestionarele care au fost aplicate prin metoda creion-hârtie, în grupuri mici. Procedura este aplicată conform normelor etice, beneficiind de acordul persoanelor private de libertate și al administrației locului de deținere. În scopul stimulării pentru participarea la programe, au fost informați cu privire la recompense acordate în cazul participării și finalizării acestuia (suplimentarea dreptului la vizită și/sau pachete, ridicarea unor măsuri disciplinare aplicate anterior, explicarea detaliată a rezultatelor obținute în urma evaluării).

Metode statistico-matematice de prelucrare a datelor

Pentru analiza datelor au fost utilizate statistici descriptive și inferențiale, prelucrarea statistică a fost realizată prin intermediul SPSS (Statistical Package for Social Sciences) versiunea 18, alegerea acestora bazându-se pe criteriile și regulile clare stabilite de literatura de specialitate (tipul variabilelor/scalelor de măsură, tipul eșantioanelor, numărul participanților din fiecare grup experimental ș.a.) [2].

Datele colectate au fost introduse în programul de prelucrare statistică a datelor SPSS, iar în urma supunerii acestora la metoda de analiză (Testul T), au fost generate rezultate ce au fost interpretate din punct de vedere psihologic.

Testul T al diferenței mediilor a două eșantioane dependente permite evaluarea semnificației variației unei anumite caracteristici la aceiași indivizi în două situații diferite (de exemplu, „înainte” și „după” acțiunea unei anumite condiții ori în două contexte diferite, indiferent de momentul manifestării acestora) [4]. Avantajul major al acestui model statistic este acela că surprinde variația numită „intrasubiect” prin faptul că baza de calcul este diferența dintre cele două valori ale fiecărui subiect în parte. Rezultatele obținute în urma aplicării *testului T* au fost interpretate din punct de vedere psihologic.

Rezultatele studiului cu privire la influența programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra dimensiunilor comportamentale ale deținuților

Rezultatele cercetării constatative sunt raportate la obiectivele și ipotezele cercetării. În scopul determinării influenței programelor psihosociale desfășurate în penitenciar asupra unor dimensiuni comportamentale – precum deschidere, agreabilitate, nevrotism, agresivitate și asertivitate – la deținuții selectați pentru a participa la cercetare, am recurs la măsurarea acestora prin intermediul *Inventarului Big Five*, chestionarul de personalitate ZPKQ și *Decas*, care au calități psihometrice confirmate.

În urma testării primei ipoteze referitoare la dimensiunea *deschidere*, se constată faptul că nu este confirmată, deoarece pragul de semnificație al *testului T* obținut nu este mai mic decât 0,05. Astfel, nu s-au înregistrat diferențe semnificative statistice la nivelul variabilei *deschidere* conform tabelului 1.

Tabelul 1

Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila *deschidere* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Deschidere</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.13	0.853	0.681
	Grupul experimental la retestare	60	2.20	0.917	

Analizând nivelul de *deschidere* a deținuților cuprinși în lotul experimental care a urmat programe psihosociale cu cel al deținuților care nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control, constatăm că deținuții din lotul experimental nu au obținut un nivel semnificativ statistic al dimensiunii *deschidere*.

Tabelul 2

Statistica descriptivă pe variabila *deschidere* la grupul de control și grupul experimental la prima testare

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Deschidere</i>	Grupul de control	60	1.93	0.821	0.193
	Grupul experimental la prima testare	60	2.13	0.853	

Ipoteza nu este confirmată, ceea ce înseamnă că deținuții care au participat la programele de integrare psihosocială nu au reușit să își exprime mai facil un punct de vedere, intervenind în grup doar când sunt obligați să o facă. Aceștia preferă să li se spună ceea ce trebuie să facă, au tendința să asculte mai mult decât să vorbească. Acest rezultat indică faptul că este extrem de greu să fie sparte toate zidurile construite între deținuți și viața socială după eliberare.

Dacă ne referim la creșterea nivelului de *agreabilitate* în urma parcugerii unor programe psihosociale conform Tabelului 3, ipoteza este confirmată din punct de vedere statistic, pragul de semnificație fiind mai mic de 0,05.

Tabelul 3

Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila *agreabilitate* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agreabilitate</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.27	0.733	0.003
	Grupul experimental la retestare	60	2.65	0.659	

Odată cu parcurgerea activităților și programelor psihosociale, deținuții prezintă un nivel al *agreabilității* ridicat, comparativ cu momentul testării, încep să capete încredere în ceilalți, devenind empatici și receptivi la nevoile celorlalți.

De asemenea, se confirmă și partea ipotezei cu referință la creșterea nivelului de *agreabilitate* în urma parcugerii unor programe psihosociale, în comparație cu deținuții care nu au beneficiat de participarea la programe conform tabelului 4.

Tabelul 4

Statistica descriptivă cu privire la variabila *agreabilitate* (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agreabilitate</i>	Grupul de control	60	1.87	0.724	0.003
	Grupul experimental la prima testare	60	2.27	0.733	

A treia variabilă care am presupus că se va modifica pozitiv, dacă persoanele deținute vor parcurge un program psihosocial, se referă la dimensiunea *asertivitate*. Conform datelor statistice din tabelele 5, respectiv 6, ipoteza nu se confirmă.

Tabelul 5

Statistica descriptivă a lotului experimental pe variabila *asertivitate* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Asertivitate</i>	Grupul experimental la prima testare	60	1.77	0.767	0.829
	Grupul experimental la retestare	60	1.80	0.917	

Tabelul 6

Statistica descriptivă cu privire la variabila *asertivitate* (grupul de control și grupul experimental la prima testare)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Asertivitate</i>	Grupul de control	60	1.90	1.020	0.420
	Grupul experimental la prima testare	60	1.77	0.767	

Asertivitatea reprezintă o caracteristică a deținuților care își exprimă cu ușurință punctul de vedere și interesele, fără anxietate și fără a le nega pe ale celorlalți. Deținuții, în general, manifestă un comportament agresiv și nu empatizează, ei impun tot timpul reguli, ajungând să îi

agreseze verbal sau fizic pe ceilalți. Care-i rezultatul acestui comportament dominant? Restul deținuților sunt tot timpul pe defensivă, se apără de deținutul agresiv, lipsit de asertivitate și, de cele mai multe ori, îl evită.

În cercetarea noastră se constată, conform datelor statistice din Tabelul 7, faptul că ipoteza referitoare la scăderea nivelului de *nevrozism* în urma parcugerii unor programe psihosociale se confirmă.

Tabelul 7

Statistica descriptivă cu privire la variabila *nevrozism* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Nevrozism</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.53	0.676	0.000
	Grupul experimental la retestare	60	2.00	0.902	

Nevrozismul indică existența unui dezechilibru emoțional, iar când acesta este ridicat atunci deținuții nu au răbdarea necesară să discearnă situațiile cu risc și tind să apeleze la un comportament indezirabil.

Analizând nivelul de *nevrozism* al subiecților cuprinși în lotul experimental care au urmat programe psihosociale cu cel al deținuților care nu au beneficiat de participarea la programe și au format lotul de control conform Tabelului 8, observăm că această ipoteză este confirmată.

Tabelul 8

Statistica descriptivă pe variabila *nevrozism* (grupul de control și grupul experimental)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Nevrozism</i>	Grupul de control	60	1.97	0.882	0.000
	Grupul experimental la prima testare	60	2.53	0.676	

Deținuții care fac parte din grupul de control sunt mai controlați în acțiune, mai stabili emoțional, în timp ce deținuții care fac parte din lotul experimental ai cărui participanți au săvârșit infracțiuni violente, având și abateri disciplinare pe parcursul executării pedepsei privative de libertate, sunt mai instabili, acționează impulsiv, fără a evalua situațiile conflictuale.

Ipoteza referitoare la scăderea nivelului de *agresivitate* în urma parcugerii unor programe psihosociale s-a confirmat, la pragul de semnificație de 0,000 conform tabelului 9.

Tabelul 9

Statistica descriptivă pe variabila *agresivitate* (grupul experimental la prima testare și grupul experimental retestat)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agresivitate</i>	Grupul experimental la prima testare	60	2.43	0.500	0.000
	Grupul experimental la retestare	60	1.43	0.722	

Subiecții din lotul experimental, în faza de retest, au rezultate mai scăzute la dimensiunea *agresivitate*, comparativ cu cei care fac parte din lotul de control. Reiese că deținuții din grupul experimental în faza de retestare, după ce au urmat un program de reintegrare psihosocială, sunt mai dornici să își expună convingerile nocive și să le schimbe cu cele pozitive, să tolereze mai mult comportamentul uman și să fie mai receptivi la problemele celor din jur. Nivelul *agresivității* este mai scăzut, deoarece se dovedește că impactul educației asupra comportamentului este unul pozitiv.

Ipoteza a doua este infirmată, în partea a doua, referitoare la dimensiunea *agresivitate*, din punct de vedere statistic, deoarece s-a obținut un scor al pragului de semnificație al *testului T* pentru eșantioane independente mai mare decât 0,005 (tabelul 10.)

Tabelul 10

Statistica descriptivă pe variabila *agresivitate* (grupul de control și grupul experimental)

	Grup	N	Media	Abaterea standard	Prag de semnificație
<i>Agresivitate</i>	Grupul de control	60	2.40	0.494	0.714
	Grupul experimental la prima testare	60	2.43	0.500	

Nerăbdarea, faptul că acționează impulsiv, că sunt mai explozivi și nu se gândesc la consecințe, luând decizii fără să stea mult pe gânduri, îi fac mai agresivi comparativ cu deținuții din lotul de control.

Rezultatele cercetării și interpretarea acestora

- Deținuții participanți la programele de reintegrare socială au avut un nivel mai crescut de agreabilitate și un nivel scăzut de *nevrozism* și *agresivitate*, ceea ce corelează cu eficiența programelor, dar și cu necesitatea implementării acestora pe termen mai lung.

2. Comparativ cu lotul de participanți care nu a luat parte la programul de integrare socială, cei din lotul experimental au obținut scoruri semnificative statistic pe variabilele *agreabilitate* și *nevrozism*.
3. Pe variabilele *deschidere* și *asertivitate* nu s-au înregistrat diferențe semnificative, ceea ce denotă necesitatea unei perioade mai mari de timp pentru însușirea acestor calități de către deținuți. De asemenea, pot fi luate în calcul și alte aspecte în momentul derulării unor astfel de programe, precum trecutul deținutului, nivel de studii etc., variabile care nu au făcut obiectul acestui studiu. Totuși, chiar dacă nu toate ipotezele au fost validate, demersul de cercetare pe care autorul l-a realizat este unul perfectibil și care ne poate ajuta să demarăm și alte programe, similare, dar îmbunătățite.

Validarea ipotezelor cercetării s-a încercat prin aplicarea mai multor instrumente care măsoară aceiași factori, fațete sau dimensiuni ale personalității și confirmarea anumitor ipoteze. Nu toate ipotezele au fost confirmate. Avantajul utilizării celor două ipoteze a fost de a oferi claritate cercetării. Procedurile statistice specifice verificării ipotezelor au inclus diferiți indicatori descriptivi, indicele de consistență internă (care probează existența unui construct în spatele valorilor măsurate), precum și teste utilizate pentru validarea de construct (teste de corelație), care aduc dovezi în sprijinul ideii că ceea ce măsoară instrumentul respectiv este exact constructul vizat. Din punct de vedere statistic, ipotezele sunt verificate prin teste ale diferenței dintre medii care, în esență, probează și ele o relație dintre variabile. Astfel, s-a confirmat existența unor corelații semnificative statistic în ceea ce privește identificarea trăsăturilor de personalitate generatoare de nevrozism, agresivitate, agreabilitate, asertivitate, deschidere și la deținuții aflați în mediul carceral.

Rezultatele științifice obținute au condus la realizarea scopului și obiectivelor de cercetare propuse și, în consecință, a fost soluționată o problemă științifică importantă, care constă în importanța participării persoanelor deținute la programe de reintegrare psihosocială și care contribuie la schimbări comportamentale vizibile pe perioada executării pedepsei.

Recomandări

Autoritățile manifestă o atitudine considerabilă în tratarea situației de reintegrare psihosocială. Acestea ar trebui să le însușească deținuților ideea conform căreia timpul petrecut în penitenciar nu trebuie perceput ca trecând în defavoarea lor, ci ca o resursă de care dispun pentru a se schimba din punct de vedere comportamental, psiho-afectiv și social. De aceea, trebuie să fie asigurată continuitatea programelor și după momentul în care persoana privată de libertate este transferată la alt penitenciar, pentru afaceri judiciare, pentru executarea pedepsei private de libertate.

O altă recomandare presupune necesitatea alocării de resurse în vederea modificării unor caracteristici ale mediului fizic, organizațional, al relațiilor interpersonale în penitenciar (cabinet psihologic, teste, inventare de personalitate).

În scopul prevenirii contagiunii comportamentale-deviante, propunem înființarea unor camere speciale pentru nerecidiviști, cu totul altele decât cele aflate în cadrul penitenciarului cu regim de maximă siguranță sau regim închis.

Referințe bibliografice:

1. *Codul deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*. <https://www.istt.ro/documente/CODUL-DEONTOLOGIC.pdf> (vizitat 15.08.2022).
2. Howitt D., Cramer D. *Introducere în SPSS pentru psihologie*. Ed. a 2-a. Iași: Polirom, 2010. 421 p.
3. *Manualul inventarului de personalitate Big Five plus*. <http://www.psihoprofile.ro/Content/Questionnaires/1/1/ExtraseManualBigFiveplus2017.pdf> (vizitat 15.08.2022).
4. Oferta de programe și activități educative, de asistență psihologică și asistență socială, 2014. În: *Administrația Națională a Penitenciarelor*. <http://anp.gov.ro/despre-anp/programe-si-strategii/oferta-de-programe-si-activitati-educative-de-asistenta-psihologica-si/> (vizitat 20.08.2022).
5. Popa M. *Statistica pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS*. București: Ed. Polirom, 2008. 365 p.
6. Popa E. Comportamentul deținuților în mediul penitenciar. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științifice și ale Educației. Chișinău, 5-6 decembrie, 2019*. Chișinău: ULIM (Tipogr. „Print-Caro”), 2020, p.223-236.
7. Weiner B.I. The Assessment process, in *Handbook of Psychology* vol 10 Assessment Psychology (Graham R. John și Naglieri A. Jack, Coord Wiener B. Irving), John Wiley & sons New Jersey, 2003. https://www.academia.edu/17006683/Handbook_of_Psychology_Second_Edition (vizitat 17.08.2022).